

PIOTR KRZYSZTOF SOWIŃSKI¹

Od obowiązującego do projektowanego ujęcia podmiotu prawa do obrony. Uwagi na tle art. 42 ust. 2 Konstytucji RP, a także art. 2 ust. 1 dyrektywy 2013/48/UE oraz art. 71 § 1 w zw. z art. 6 Kodeksu postępowania karnego²

Wpłynął: 23.02.2026. Akceptacja: 05.05.2026

Streszczenie

W tekście przedstawiono problematykę związaną z normatywnym rozumieniem podmiotu prawa do obrony, który przepisy krajowe definiują w sposób wyraźnie odmienny. Tym, co różnicuje ujęcie kodeksowe od konstytucyjnego, jest element formalny, opierający się na decyzji organu procesowego przybierającej postać postanowienia o przedstawieniu zarzutów (art. 313 § 1 k.p.k.) lub przystąpienia do przesłuchania w charakterze podejrzanego przed wydaniem postanowienia o przedstawieniu zarzutów (art. 308 § 2 k.p.k.). Obecnie procedowany projekt nowelizacji art. 71 § 1 k.p.k. zakłada rezygnację z tego kryterium, co ma zharmonizować model prawa do obrony z wzorcem określonym przez art. 42 ust. 2 Konstytucji RP, ale też z art. 2 ust. 1 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE, który choć odwołuje się do tzw. „oficjalnego powiadomienia [...] przez właściwe organy” o postawieniu danej osoby w stan podejrzenia, to zarazem przewiduje także „inny sposób” awizowania jej tego stanu.

Słowa kluczowe: podejrzany, osoba podejrzana, postępowanie karne,
konstytucja, dyrektywa 2013/48/UE.

¹ Prof. UR dr hab. Piotr Krzysztof Sowiński – Uniwersytet Rzeszowski (Polska); e-mail: psowinski@ur.edu.pl; ORCID: 0000-0003-2210-5877.

² Badania wykorzystane w artykule nie zostały sfinansowane przez żadną instytucję.

PIOTR KRZYSZTOF SOWIŃSKI

From the current to the proposed approach of subject of the right of defence. Comments in the light of Article 42(2) of the Polish Constitution, Article 2(1) of Directive 2013/48/EU and Article 71(1) in conjunction with Article 6 of the Code of Criminal Procedure³

Abstract

The text presents issues related to the normative understanding of the subject of the right to defence, which is defined in a clearly different manner in national regulations. What distinguishes the code approach from the constitutional approach is a formal element based on a decision by a procedural authority in the form of a decision to present charges (Article 313 § 1 of the Code of Criminal Procedure) or to proceed with questioning as a suspect before issuing a decision to present charges (Article 308 § 2 of the Code of Criminal Procedure). The draft amendment to Article 71 § 1 of the Code of Criminal Procedure currently under consideration provides for the abandonment of this criterion, which is intended to harmonise the model of the right to defence with the standard set out in Article 42(2) of the Polish Constitution, but also with Article 2(1) of Directive 2013/48/EU of the European Parliament and of the Council, which, although it refers to the so-called ‘official notification [...] by the competent authorities’ of a person’s status as a suspect, also provides for ‘another way’ of notifying them of this status.

Keywords: suspect, suspect person, criminal proceedings, constitution, Directive 2013/48/EU.

³ The research in this article has not been supported financially by any institution.

Uwagi wstępne

Z perspektywy krajowej legislacji granice podmiotowe prawa do obrony w sprawach karnych wyznaczają trzy przepisy, to jest art. 42 ust. 2 Konstytucji RP⁴ oraz art. 6 w zw. z art. 71 k.p.k.⁵ Pewna lapidarność tych unormowań nie powinna przesłaniać faktu, iż regulują one zagadnienie o pierwszorzędnym znaczeniu. Już tylko ta okoliczność powinna skłonić racjonalnego ustawodawcę, a tego rodzaju założenie leży przecież u podstaw dogmatyki prawniczej⁶, do właściwej ich harmonizacji, co niestety, jak wiemy, nie nastąpiło. Brak spójności pomiędzy sposobem, w jaki kształtowany jest podmiot prawa do obrony w ujęciu konstytucyjnym i kodeksowym, choć otwiera spore możliwości przed doktryną, w praktyce niesie ze sobą szereg poważnych komplikacji. Tych ostatnich zapewne dałoby się uniknąć, gdyby o zgodności art. 71, a zwłaszcza jego § 1, z art. 42 ust. 2 w zw. z art. 31 ust. 3 oraz art. 2 Konstytucji RP orzekł Trybunał Konstytucyjny, co nie miało miejsca, choć pod roz wagę Trybunału kierowano sprawy o mniejszym „ciężarze gatunkowym”. Sytuację ma zmienić obecnie procedowany w Sejmie projekt nowelizacji kodeksu postępowania karnego⁷, który ma nie tylko usunąć kwestionowaną tu nieprzystawalność rozwiązań kodeksowych do wzorca konstytucyjnego prawa do obrony, lecz także recypować rozwiązania zawarte w przepisach dyrektywalnych, w tym zwłaszcza te z art. 2 ust. 1 dyrektywy 2013/48/UE⁸. Przedłożony tu tekst przy wykorzystaniu metody dogmatyczno-prawnej ma uwypuklić różnice zachodzące pomiędzy konstytucyjnym oraz kodeksowym modelem podmiotu prawa do obrony, ale i skłonić do refleksji, czy aby na pewno przewidziane przez art. 1 pkt 8 projektu nowelizacji kodeksu postępowania karnego nowe brzmienie

⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 46 z późn. zm.

⁶ P. Kantor-Kozdrowicki, *Racjonalność prawodawcy jako paradygmat nauk prawnych*, „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis” 2018, 7(1), s. 95; T. Chauvin, T. Stawecki, P. Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2009, s. 227.

⁷ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw Druk nr 1600, Sejm X kadencji. Pozyskano z: <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/druk.xsp?nr=1600> (dostęp: 19.01.2026); dalej: projekt

⁸ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozabawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz. U. UE. L. z 2013 r. Nr 294, str. 1); dalej: dyrektywa lub dyrektywa 2013/48/UE.

art. 71 § 1 k.p.k. przybliży go do wzorca wyznaczonego przez art. 42 ust. 2 ustawy zasadniczej, wszak sam projektodawca – może nazbyt optymistycznie – zapowiada, że wskutek uchwalenia tego projektu osiągnięta zostanie „pełna spójność polskiego unormowania z [odnośnymi] wymogami [w tym zakresie]”⁹.

Podmiot prawa do obrony w ujęciu kodeksowym

Art. 6 k.p.k. – co wynika wyraźnie z jego literalnego brzmienia – za podmiot prawa do obrony uznaje oskarżonego, a więc uczestnika dystynktywnego wyłącznie dla sądowego etapu postępowania karnego. Na jego wcześniejszym, przedsądowym, przygotowawczym etapie postępowanie – od fazy *in personam* – toczy się z udziałem podejrzanego¹⁰. Wskazanie przez art. 6 k.p.k. wyłącznie na pierwszego z tych uczestników jest świadomym zabiegiem redakcyjnym zastosowanym przez ustawodawcę, zdecydowana bowiem większość przepisów natury ogólnej pomija podejrzanego, jednak bez szkody dla przysługujących mu uprawnień procesowych. Zamiast kierować daną normę do dwóch, aczkolwiek występujących na różnym etapie postępowania karnego, podmiotów prawa do obrony ustawodawca upraszcza konstrukcję danego przepisu, wymieniając w nim wyłącznie oskarżonego i zastrzegając w art. 71 § 3 k.p.k. konieczność odpowiedniego jego stosowania także do podejrzanego, ilekroć tylko oczywiście kodeks używa określenia „oskarżony” w znaczeniu ogólnym. Na takie „ogólne” – czy jak pisze T. Grzegorzczuk: „szerokie” – rozumienie oskarżonego¹¹ – może wskazywać natura danego przepisu, jego lokalizacja czy też specyficzny przedmiot regulacji. Odwołanie się do takiego rozwiązania jest podyktowane względami techniki prawodawczej¹², pozwalając uniknąć zbędnych powtórzeń regulacji wspólnych dla obu tych uczestników. Pamiętać jednak należy, że ten sam art. 71 § 3 k.p.k., dekodując „oskarżonego” w sposób obejmujący również „podejrzanego”, nie eliminuje możliwości jego stosowania przede wszystkim do oskarżonego „w wąskim rozumieniu”, o którym mowa w art. 71 § 2 k.p.k.¹³.

⁹ Uzasadnienie poselskiego projektu nowelizacji k.p.k. z 3.03.2002 r. Pozyskano z: <https://sip.lex.pl/#/act-project/100840353/1/zm-ustawa-kodeks-postepowania-karnego-ustawa-przepisy-wprowadzajace-kodeks-postepowania-karnego...?keyword=79&cm=RELATIONS> (dostęp: 19.01.2026), s. 11.

¹⁰ Zaliczanego skądinąd do grupy tzw. oskarżonych *sensu largo* – tak K. T. Boratyńska, P. Czarnecki [w:] A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEGALIS 2025, t. I.1. do art. 71.

¹¹ T. Grzegorzczuk, *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Artykuły 1-467. Komentarz*, LEX 2014, t. 4 do art. 71.

¹² *Ibidem*.

¹³ W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEX 2014, t. 1 do art. 71.

Oba podmioty prawa do obrony, to jest podejrzany i oskarżony, uzyskują swój status, a przy okazji także status strony procesowej, wskutek zaistnienia określonego zdarzenia. W przypadku podejrzanego jest nim wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów albo postawienie zarzutu w związku z przystąpieniem do jego przesłuchania¹⁴ w tym charakterze (art. 71 § 1 k.p.k.), w przypadku zaś oskarżonego takim zdarzeniem jest wniesienie oskarżenia do sądu albo złożenie przez prokuratora wniosku wskazanego w art. 335 § 1 k.p.k., względnie wniosku o warunkowe umorzenie postępowania (art. 71 § 2 k.p.k.). W każdym z tych pięciu przypadków dochodzi do zaakcentowania ich odrębności w sposób sformalizowany, najczęściej poparty określonego rodzaju decyzją procesową (np. postanowienie z art. 313 § 1 k.p.k. lub wniosek z art. 335 § 1 k.p.k.). Ten sposób przekształcenia osoby podejrzanego w podejrzanego, a w dalszej perspektywie, podejrzanego w oskarżonego¹⁵ ma tę niewątpliwą zaletę, że pozwala na stosunkowo łatwą identyfikację podmiotu prawa do obrony, umożliwiając uchwycenie momentu, w którym temu podmiotowi nie będzie można odmówić któregoś z uprawnień z katalogu składającego się na prawo do obrony.

Oparcie stanu podejrzenia i stanu oskarżenia na kryterium formalnym ma w polskich realiach stosunkowo długą tradycję. W zbliżony, acz nie identyczny, sposób ujmował podejrzanego oraz oskarżonego art. 79[78, 71] § 1 k.p.k. z 1928 r.¹⁶, ale i art. 61 § 1 k.p.k. z 1969 r.¹⁷, obie te kodyfikacje stosowały także odesłanie podobne do tego, jakim dzisiaj operuje art. 71 § 3 k.p.k. O ile jednak ówczesnie taki sposób definiowania zwłaszcza stanu podejrzenia nie kolidował z otoczeniem prawnym, w którym odnośne przepisy kodeksowe były stosowane, o tyle tego samego nie da się powiedzieć o współczesnej kodyfikacji, która w interesującej nas części nie przystaje do wzorca wyznaczonego przez art. 42 ust. 2 Konstytucji RP. Zanim jednak wzorzec ten zostanie omówiony, należy się kilka zdań wyjaśnienia co do uczestnika postępowania karnego określanego jako „osoba podejrzana”, która występuje na gruncie w art. 74 § 3 i § 3a, art. 189 pkt 3, art. 192a § 1, art. 219 § 1, art. 225 § 2, art. 237 § 3 pkt 16d i § 4, art. 244 § 1 – 1b i § 4, art. 247 § 1, art. 248 § 3, art. 278, art. 295 § 1, art. 308 § 1-2, art. 309 pkt 2-3, art. 325g § 2, art. 335 § 1 zd. trzecie, art. 517c § 1 oraz w art. 664 k.p.k. Wprowadzając do treści obecnego kodeksu „osobę podejrzaną” ustawodawca zasygnalizował istnienie stanów faktycznych

¹⁴ Sytuację tę „w przypadkach niecierpiących zwłoki” przewiduje art. 308 § 2 k.p.k., a także systemowo art. 325g § 1 i 2 k.p.k. w odniesieniu do sprawców czynów, w których prowadzone było dochodzenie.

¹⁵ Co nie dotyczy spraw ściganych z oskarżenia prywatnego.

¹⁶ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz.U. Nr 33, poz. 313 z późn. zm.

¹⁷ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks postępowania karnego, Dz.U. Nr 13, poz. 96 z późn. zm.; dalej – d.k.p.k.

przemawiających za sprawstwem lub innymi formami zjawiskowymi popełnienia czynu zabronionego przez konkretną osobę (osoby), nieudokumentowanych jednak na tyle, by sformalizować jego status w danym postępowaniu. W literaturze podkreśla się, że to właśnie „brak elementu formalnego [...] i istnienie elementu faktycznego” stanowią zasadnicze kryteria wyróżniające „osobę podejrzaną”¹⁸.

W prawidłowo prowadzonym postępowaniu element faktyczny winno cechować prawdopodobieństwo jego występowania mieszczące się powyżej stanu „uzasadniającego podejrzenie popełnienia przestępstwa” (art. 303 k.p.k.), zarazem jednak poniżej „dostatecznego podejrzenia, że czyn popełniła [taka] osoba” (art. 313 § 1 k.p.k.). Przekroczenie tego drugiego progu¹⁹ winno bowiem skutkować podjęciem czynności związanych z postawieniem zarzutów. Jest to oczywiście ujęcie modelowe, nawiązujące do jasnych rozwiązań normatywnych, zarazem jednak w praktyce nie da się wykluczyć sytuacji, w której organ prowadzący postępowanie nie zauważy czy nawet celowo zlekceważy sygnały świadczące o istnieniu tego stanu, choć miał podstawy sądzić, iż doszło do nasilenia prawdopodobieństwa aż do stopnia określonego przez art. 313 § 1 k.p.k. Te ostatnie przypadki muszą być na tyle częste, że dostrzega się je w nauce i piętnuje jako przejaw „nadużycia władzy” czy wręcz „manipulowania terminem przedstawienia zarzutów”²⁰.

Jeszcze w 2002 r. Sąd Najwyższy osobę podejrzaną uznał za osobę „niekorzystającą z uprawnień, które przysługują podejrzanemu, jako stronie procesowej”, odwołując się przy tej okazji do „precyzyjnej definicji podejrzanego, zamieszczonej w art. 71 § 1 [...]”²¹, ale też pomijając zupełnie konstytucyjny wymiar granic podmiotowych prawa do obrony. Ten ostatni, choć zapewne nie wymaga dodatkowego wzmocnienia, zyskuje dodatkowo na wadze, jeśli zważyć, że rezygnację, aczkolwiek nie całkowitą i nie każdorazową – z formalnego kryterium podejrzenia zakłada także art. 2 ust. 1 dyrektywy 2013/48/UE. Mimo oczywistej niekoherencji z konstytucyjnym – a obecnie także – dyrektywalnym ujęciem podejrzanego, stanowisko Sądu Najwyższego było nieraz akceptowane w nauce²².

¹⁸ K. Eichstaedt [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, LEX 2025, t. 10 do art. 71.

¹⁹ „Dostateczne podejrzenie” traktowane jest jako niezbędne minimum postawienia zarzutu w trybie art. 313 § 1 k.p.k., co odnosi się zarówno do faktu popełnienia przestępstwa, jak i osoby jego sprawcy – A. Bułat, J. Wyreński, *Skutki procesowe braku niezwłocznego postawienia zarzutów*, „Palestra” 2023, 9, s. 41–42.

²⁰ A. Taracha, *Glosa do postanowienia SN z dnia 2 lipca 2003 r., II KK 268/02*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2006, 1, s. 158 i 159.

²¹ Postanowienie SN z dnia 2 lipca 2003 r., II KK 268/02, LEX nr 80294.

²² I. Palka [w:] J. Zagrodnik (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEX 2024, t. 3 do art. 316; eadem, *Czy osoba podejrzana jest stroną postępowania przygotowawczego?*, „Prokuratura i Prawo” 2016, nr 10, s. 87–88. A. Baj, *Udział stron w niepowtarzalnych czynnościach dowodowych postępowania przygotowawczego*, „Prokuratura i Prawo” 2018, 10, s. 167.

Podmiot prawa do obrony w ujęciu konstytucyjnym i dyrektywalnym

Myliłby się ten, kto sądziłby, że problem prawa do obrony w okresie prac nad najnowszą polską konstytucją był jakoś szczególnie mocno dyskutowany. Inna sprawa, że konieczność podniesienia tego problemu do tak wysokiej rangi dostrzegano aż 5 z 7 przedłożonych Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego projektów przyszłej ustawy zasadniczej, różnie jednak kształtując przyszły podmiot prawa do obrony. Pomijając dwa projekty²³, tzw. prezydencki oraz poselski tzw. projekt KPN, oba z dnia 30 kwietnia 1993 roku, które problemem prawa do obrony w ogóle się nie zajęły, reszta projektów poprzestawała na deklaracji istnienia samego prawa do obrony, bez sprecyzowania podmiotu tego prawa²⁴, wiązała to prawo z instytucją postawienia zarzutu popełnienia czynu zabronionego²⁵, względnie prawo to przyznawała w sposób identyczny, jak czyni to obecnie obowiązująca ustawa zasadnicza²⁶, która granicom podmiotowy prawa do obrony poświęca treść art. 42 ust. 2 Konstytucji RP. Nie sposób nie zauważyć, że przez wzgląd na nieostrość użytego tam kryterium granice te są ledwie zaznaczone, co diametralnie różni obecny akt od art. 63 ust. 2 zd. pierwsze²⁷ niesławnej pamięci Konstytucji z 1952 roku²⁸, który prawo do obrony „poręczał oskarżonemu”. Dla porządku należy tylko dodać, że art. 42 ust. 2 Konstytucji RP, choć unika określania osób, przeciw którym prowadzone jest postępowanie karne” mianem „podejrzanego” lub „oskarżonego”, w pierwszym rzędzie będzie miał zastosowanie do tych właśnie uczestników takiego postępowania. W pozostałym zakresie, w jakim nabycie prawa do obrony nie jest związane z dokonaniem czynności, o których mowa w art. 313

²³ Komisja Zgromadzenia Narodowego. *Projekty Konstytucji*, Wydawnictwo Sejmowe–Warszawa 1993, s. 68 i 81.

²⁴ Zgodnie z art. 18 ust. 2 zd. pierwsze projektu poselskiego z dnia 29 kwietnia 1993 r. „prawo do obrony przysługuje we wszystkich fazach postępowania”, *ibidem*, s. 42.

²⁵ Art. 33 ust. 1 projektu poselskiego z dnia 28 kwietnia 1993 r., prawo do obrony przyznawał „każdemu, komu przed organem Państwa postawiono zarzut popełnienia czynu karalnego”, *ibidem*, s. 25.

²⁶ Art. 30 ust 1 projektu poselskiego z dnia 24 marca 1993 r. prawo do obrony przyznawał „każdemu, przeciwko któremu wszczęto postępowanie karne”, zarazem uznając to prawo za „szczególną gwarancję ochrony praw człowieka w jego relacjach z władzą sądowniczą” (*ibidem*, s. 5 i 19). Podobnie art. 25 ust. 2 projektu poselskiego z dnia 30 kwietnia 1993 r., który prawo do obrony „każdemu, wobec kogo prowadzone jest postępowanie karne” dodatkowo wzmacniając je stwierdzeniem iż odnosi się to do „wszystkich stadiów tego postępowania” (*ibidem*, s. 55), a także art. 30 ust. 1 projektu poselskiego Porozumienia Centrum z dnia 30 kwietnia 1993 r., który prawo do obrony przyznał „każdemu, przeciwko któremu wszczęto postępowanie karne”, nie rozbudowując jednak tej regulacji (*ibidem*, s. 101).

²⁷ Pierwotnie był to przepis art. 53 ust. 2 zd. pierwsze.

²⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r., t.j. Dz.U. z 1976 r. Nr 7, poz. 36 z późn. zm.

§ 1 lub w art. 308 § 2 k.p.k. dojdzie do przesunięcia tego momentu na wcześniejszy²⁹. Nawet jeśli na etapie prac projektowych nie dostrzeżono dysproporcji zachodzącej pomiędzy podmiotem prawa do obrony w kształcie nadanym mu ostatecznie przez art. 42 ust. 2 Konstytucji a jego ujęciem kodeksowym, co mogło mieć miejsce, gdyż kwestie karnoprocesowe nie ogniskowały na sobie tyle uwagi, co np. odmienność płci nupturientów czy prawna ochrona życia³⁰, to finalnie przyznać należy, że rezygnacja z kryterium formalnego i objęcie prawem do obrony „każdego, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne” stało się rozwiązaniem pionierskim, wyznaczającym kierunek, w jakim wiele lat później podążył także unijny prawodawca³¹.

Ten ostatni, mimo iż nie odciął się całkowicie od określania podmiotu prawa do obrony za pomocą pojęć takich jak „podejrzany” i „oskarżony”³² („*suspect or accused*”), a więc takich, które w prawodawstwie szeregu państw członkowskich są prawnie zdefiniowane i odwołują się do tego, co art. 2 ust. 1 dyrektywy 2013/48/UE określa mianem oficjalnego powiadomienia³³ („*are made aware [...] by official notification*”) ze strony właściwych władz („*competent authorities*”), to jednocześnie nie wykluczył stosowania odnośnych przepisów także do osób czerpiących wiedzę o postawieniu ich w stan podejrzenia lub oskarżenia z innych źródeł („*or otherwise*”). W obu jednak przypadkach wiedza ta musi być następstwem działań organów

²⁹ M. Sowała, *Uzyskanie prawa do obrony w świetle polskich standardów konstytucyjnych*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2023, 68, s. 92.

³⁰ Niech zaświadczy o tym fakt, iż zagadnienie granic podmiotowych prawa do obrony – bez jakiegokolwiek dyskusji czy wniosków przeciwnych ze strony zebranych – poddano głosowaniu na podkomisji praw i obowiązków obywateli w dniu 2 grudnia 1994 r. jako „ogólną zasadę odpowiedzialności karnej”, przedstawiając art. 42 jako „artykuł regulujący treść odpowiedzialności karnej”, „Biuletyn Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego” 1994, X, s. 180.

³¹ Nie dotyczy to jednak art. 48 ust. 2 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej (t.j. Dz. U. UE. C. z 2016 r. Nr 202, str. 389), który „poszanowanie prawa do obrony gwarantuje” właśnie „oskarżonemu”.

³² O „oskarżonym” stanowi też art. 6 ust. 2 i 3 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 listopada 1950 r., Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.; dalej – EKPC, przy czym wyrosłe na jego tle orzecznictwo skłania się ku materialnej, a nie formalnej jego koncepcji. Tak M.A. Nowicki, *Komentarz do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, LEX 2025, teza 2.2. do art. 6.

³³ Do „oficjalnego powiadomienia” („*the official notification*”) przy okazji definiowania zarzutu („*charge*”) odwołuje się orzecznictwo strasburskie, nie negujące však możliwości znalezienia się w identycznej sytuacji wskutek innych działań organów ścigania – zob. pkt 57 uzasadnienia wyroku ETPC z dnia 19 lutego 2009 r., skarga nr 16404/03, Shabelnik przeciwko Ukrainie, LEX nr 479582; pkt 46 uzasadnienia wyroku ETPC z dnia 27 lutego 1980 r., sprawa Deweer przeciwko Belgii, skarga nr 6903/75. Pozy-skano z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57469%22%5D%7D> (dostęp: 10.02.2026); pkt 42 uzasadnienia wyroku ETPC z dnia 18 lutego 2010 r., skarga nr 39660/02, sprawa Zaichenko przeciwko Rosji, LEX nr 566308; pkt 249 uzasadnienia wyroku ETPC z dnia 16 grudnia 2014 r., skargi nr 50541/08, 50571/08, 50573/08 i 40351/09, sprawa Ibrahim i inni przeciwko Wielkiej Brytanii, LEX nr 1554239; pkt 110-111 uzasadnienia wyroku ETPC z dnia 12 maja 2017 r., skarga nr 21980/04, sprawa Simeonovi przeciwko Bułgarii, LEX nr 2284211.

powołanych do ścigania przestępstw³⁴. W efekcie tych regulacji zachodzi nie tylko możliwość, ale wręcz konieczność szerokiego wykładania podmiotowych granic prawa do obrony³⁵, co z uwagi na treść art. 2 Konstytucji RP nie dotyczy wyłącznie postępowania karnego, ale i innych postępowań represyjnych, np. dyscyplinarnych³⁶, a co jest możliwe także dzięki odejściu od ściśle wykładanych terminów takich jak „podejrzany” czy „oskarżony”³⁷. Oba omawiane tu przepisy nie wskazują choćby przykładowo, o jakie inne niż bazujące na „oficjalnym powiadomieniu” czynności procesowe mogłoby chodzić.

Zwrot „przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne” pełni funkcję dopełnienia uzupełniającego opis podmiotu, który art. 42 ust. 2 Konstytucji RP określa za pomocą pojemnego zaimka „każdy”. Powyższe sygnalizuje zarazem, że podmiot prawa do obrony staje się uczestnikiem kierowanego przeciwko niemu postępowania, ale i to, że odnośne prawo może realizować wyłącznie w granicach tego postępowania. Dopełnienie to zarazem „ogranicza krąg [...] podmiotów [prawa do obrony]”³⁸. Podobną rolę należy przypisać tej części art. 2 ust. 1 dyrektywy 2013/48/UE, która odwołuje się do nieprzystających do każdego uczestnika terminów „podejrzanego” i „oskarżonego”, których status definiuje albo „oficjalne powiadomienie”, albo innych sposób powiadomienia o ich bieżącej sytuacji procesowej. W ujęciu konstytucyjnym, ale i dyrektywalnym „każdy” uczestnik danego postępowania karnego może być podmiotem prawa do obrony, ale nie każdy uczestnik danego postępowania karnego nim się stanie. Przedmiotowe prawo do obrony służy „we wszystkich stadiach” postępowania, przy czym ten ostatni zwrot ma charakter autonomiczny i niepowiązany z nazewnictwem poszczególnych etapów danego postępowania używanym przez ustawy zwykle. W każdym przypadku bycie podmiotem prawa do obrony oznacza zachowanie samodzielności decyzyjnej co do podjęcia samej obrony, ale i użytych w tym celu środków. Konstytucyjne i dyrektywne zakorzenienie prawa do obrony nie czyni jednak zeń

³⁴ Pkt II.A.15 uzasadnienia wyroku ETPC(WI) z dnia 17 grudnia 1996 r., skarga nr 19187/91, sprawa Saunders przeciwko Wielkiej Brytanii, LEX nr 79874.75. Pozyskano z: [https://hudoc.echr.coe.int/eng/#{%22itemid%22:\[%22001-57469%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng/#{%22itemid%22:[%22001-57469%22]}) (dostęp: 10.02.2026).

³⁵ P. Sarnecki [w:] L. Garlicki, M. Zubik (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II*, LEX 2016, t. 13 do art. 42; M. Florczak-Wątor [w:] P. Tuleja (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, LEX 2023, t. 4 do art. 42.

³⁶ Tak też TK w wyroku z dnia 19 marca 2007 r., K 47/05, OTK-A 2007, nr 3, poz. 27. Za zbyt daleko idący należy jednak uznać postulat, by rozciągnąć to prawo także na sytuacje z postępowań nierepresyjnych – zob. M. Bielski, *Wyłączenie przestępności składania fałszywych zeznań w związku z przysługującym sprawcy czynu zabronionego prawem do obrony*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2011, nr 3, s. 86–87.

³⁷ Na ten aspekt rezygnacji z posłużenia się tymi terminami wskazuje także P. Wiliński, *Proces karny w świetle Konstytucji*, Warszawa 2011, s. 175.

³⁸ P. Nowak, *Definicja podejrzanego i oskarżonego a konstytucyjne prawo do obrony*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2016, 4, s. 67.

prawa absolutnego, choć na gruncie krajowym ewentualne jego ograniczenia powinny „zdać” test proporcjonalności z art. 31 ust. 3 ustawy zasadniczej.

Trybunał Konstytucyjny dawał wielokrotnie wyraz przekonaniu, że prawo do obrony jest nie tylko fundamentalną zasadą postępowania karnego, ale również elementarnym standardem demokratycznego państwa prawa³⁹. Za koniecznością odejścia od kryterium formalnego przy ustalaniu statusu podmiotu prawa do obrony opowiedział się wreszcie i Sąd Najwyższy, prezentując prokonstytucyjną wykładnię tego problemu, ale i wiążąc go „już [z] pierwszą czynnością organów procesowych skierowaną na ściganie określonej osoby”⁴⁰. W jakimś sensie tę właśnie perspektywę uwzględnia projektowany art. 71 § 1. Do czynności ukierunkowanych na ściganie danej osoby zwykło się zaliczać jej zatrzymanie, przeszukanie tej osoby lub jej domu, wystąpienie o zezwolenie na jej ściganie w przypadku, gdy jest ona objęta immunitetem formalnym, zajęcia jej konta bankowego, ale i pierwsze przesłuchanie w roli podejrzanego⁴¹.

Projektowane ujęcie podmiotu prawa do obrony

Projektodawca proponuje⁴², by za podejrzanego uznać „osobę, co do której zebrane dowody dostatecznie uzasadniają podejrzenie popełnienia przez nią przestępstwa i wobec której podjęto czynność procesową ukierunkowaną na jej ściganie”. Jest to kierunek zbliżony do tego, który wyznaczają przepisy art. 42 ust. 2 Konstytucji RP oraz art. 2 ust. 1 dyrektywy 2013/48/UE, ale już niekoniecznie z nimi tożsame. Zanim przyjdzie wyjaśnić tę ostatnią kwestię, należy zwrócić uwagę, że obecne działanie projektodawcy nie jest pierwszym podjętym w celu poszerzenia granic podmiotowych prawa do obrony. Jeszcze bowiem art. 61 § 1 poprzedniego k.p.k. za podejrzanego uznawał wyłącznie „osobę, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów, a za oskarżonego”, pomijając osobę, którą w trybie ówczesnego art. 276 § 1 „przesłuchano [...] w charakterze podejrzanego przed

³⁹ Wyrok TK z dnia 11 grudnia 2012 r., K 37/11, „OTK-A” 2012, nr 11, poz. 133; wyrok TK z dnia 3 czerwca 2008 r., K 42/07, „OTK-A” 2008, nr 5, poz. 77; wyrok TK z dnia 4 lipca 2002 r., P 12/01, „OTK-A” 2002, nr 4, poz. 50.

⁴⁰ Uchwała SN z dnia 26 kwietnia 2007 r., I KZP 4/07, „OSNKW” 2007, nr 6, poz. 45; uchwała SN z dnia 20 września 2007 r., I KZP 26/07, „OSNKW” 2007, nr 10, poz. 71.

⁴¹ S. Steinborn, *Status osoby podejrzanej w procesie karnym z perspektywy Konstytucji RP (uwagi de lege lata i de lege ferenda)* [w:] W. Zalewski, J. Ciechanowicz-McLean, A. Machnikowska, J. Stelina, A. Szmyt, J. Warylewski (red.), *Nauka prawa w Gdańsku w XX i XXI wieku. Księga Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego*, Gdańsk 2020, s. 769.

⁴² Uwagi poczynione w tym podrozdziale należy traktować jako ocenę stanu projektowanego, lecz ostatecznie niezrealizowanego wskutek weta Prezydenckiego, Druk Nr 2378, Sejm X kadencji; <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/druk.xsp?nr=2378>.

wydaniem postanowienia o przedstawieniu zarzutów”⁴³, co z kolei dało asumpt do szerszej dyskusji co do jej faktycznego statusu⁴⁴ oraz zakresu przysługujących jej uprawnień, a zwłaszcza tego, czy służą jej wyłącznie te uprawnienia, które ustawa wyraźnie przewiduje, czy też wszystkie te, które służą jej obronie.

Projektodawca postrzega podejrzanego jako „osobę, co do której zebrane dowody dostatecznie uzasadniają podejrzenie popełnienia przez nią przestępstwa i wobec której podjęto czynność procesową ukierunkowaną na jej ściganie”, odrzucając tym samym jako wyłączne kryterium postawienie zarzutu w którejś z postaci przewidzianych w art. 313 § 1, art. 308 § 2 lub art. 325g § 2 k.p.k. Czynności te nadal będą wyznaczać status podejrzanego *sensu stricto*, ale nie będą już o nim rozstrzygać w każdym możliwym przypadku. Do nabycia statusu podejrzanego *sensu largo* dochodzić będzie bowiem także w drodze innych czynności procesowych „ukierunkowanych na [...] ściganie” danej osoby i „wobec [niej] podjętych”, co przesunie w czasie moment uzyskania statusu podejrzanego⁴⁵ w przypadku zatrzymania nawet na przedpolu samego postępowania karnego⁴⁶. Kierunek tych

⁴³ Ustawa opisywała ją jako „osobę podejrzaną o popełnienie przestępstwa”, w nauce zaś była określana jako „faktycznie podejrzany”, „osoba przesłuchana w trybie art. 276 § 1 k.p.k. [z 1969 r.]”, która „uzyskuje pozycję procesową podejrzanego” (tak E. Skrętowicz, *Faktycznie podejrzany w polskim procesie karnym*, „*Studia Iuridica*” 1997, t. XXXIII, s. 196), ale też jako „osoba faktycznie podejrzana” (tak A. Murzynowski, *Faktycznie podejrzany w postępowaniu przygotowawczym*, „*Palestra*” 1971, nr 10, s. 43) czy też „osoba podejrzana” (tak Z. Sobolewski, *Osoba podejrzana oraz potencjalnie podejrzana w znowelizowanym (2003) kodeksie postępowania karnego w gwarancje konstytucyjne* [w:] Z. Sobolewski, G. Artymiak, Cz.P. Klak (red.), *Problemy znowelizowanej procedury karnej*, Kraków 2004, s. 330 i 333). Doktryna odróżnia ją od „osoby potencjalnie podejrzaney”, o której mowa w art. 192a k.p.k. Jest nią osoba znajdująca się w kręgu osób, spośród których typowana jest osoba podejrzana, a co do których możliwe jest dokonywanie tam wymienionych czynności eliminacyjnych (np. pobranie odcisków daktyloskopijnych lub prób pisma). Samo znalezienie się w tym kręgu nie uprawdopodobnia związku tych osób z przestępstwem (tak też Z. Sobolewski, *op. cit.*, s. 337). Osoby wymienione w art. 192a k.p.k. określa się również mianem „osób podejrzanawych” (T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Artykuły 1-467. Komentarz*, LEX 2014, t. 1 do art. 192a), a badania prowadzone w trybie tego przepisu mają zredukować ich liczbę – zob. T. Grzegorzczak, *Procesowe aspekty badań poligraficznych w świetle znowelizowanych przepisów procedury karnej*, „*Palestra*” 2003, 11–12, s. 147–148. Wynik badań eliminacyjnych podjętych w trybie art. 192a k.p.k. nie przesądza dalszego losu osób wykluczonych na ich podstawie, ale też i nie oznacza automatycznej zmiany statusu osób, które po tych badaniach pozostały w kręgu podejrzenia (podobnie L.K. Paprzycki [w:] J. Grajewski, S. Steinborn, L.K. Paprzycki, *Komentarz aktualizowany do art. 1-424 Kodeksu postępowania karnego*, LEX 2015, t. 3 i 4 do art. 192a).

⁴⁴ Nie brakowało ówczesnie głosów, że przystąpienie do przesłuchania osoby podejrzaney w trybie art. 276 § 1 d.k.p.k. przed wydaniem postanowienia o przedstawieniu zarzutów stanowiło surogat tej instytucji – tak F. Prusak, *Pociągnięcie podejrzanego do odpowiedzialności karnej w procesie karnym*, Warszawa 1973, s. 145.

⁴⁵ M.R. Jasińska, *Prawo do obrony u progu procesu karnego. Rozważania o statusie osoby podejrzaney w polskim prawie karnym procesowym – ujęcie historyczne pd 1928 roku*, „*Miscellanea Historico-Iuridica*” 2025, 24(2), s. 752.

⁴⁶ Nie jest to wszak propozycja najdalej idąca, jeśli pamiętać o koncepcji wiążącej powstanie prawa do obrony z chwilą popełnienia czynu zabronionego. Zob. A. Dąb, *Prawo do obrony*, „*Państwo i Prawo*” 1954, 3, s. 449.

czynności ustawodawca określa za pomocą neutralnie brzmiącego zaimka „wobec”. Nieposłużenie się mocniejszym, bardziej konfrontacyjnie brzmiącym, „przeciw” („przeciwko”) nie zmienia jednak natury tych czynności, które pozostają w wyrażonej opozycji do interesu podejrzanego, co wynika z ich dalszego opisu jako „ukierunkowanych na [jego] ściganie”. Bez wątplenia, choć w następstwie „czynności ukierunkowanych na [...] ściganie”, w postępowaniu pojawi się podejrzany *sensu largo*, to nawet ten fakt nie zwolni organów procesowych od dopełnienia którejs z czynności przekształcających tę osobę w podejrzanego *sensu stricto*. Projekt nie przewiduje bowiem w związku z nową redakcją art. 71 § 1 żadnych odstępstw od stosowania art. 313 § 1, art. 308 § 2 czy nawet art. 325g § 2 k.p.k., eliminując tylko z art. 74 § 3 k.p.k. „osobę podejrzaną” jako twór nieprzystający do nowej koncepcji postawienia w stan podejrzenia.

Mankamentem obecnej propozycji jest nieskatalogowanie „czynności ukierunkowanych na [...] ściganie”, choć w nauce, jeszcze w latach siedemdziesiątych, takie zestawienie przedstawił A. Murzynowski, zaliczając do nich przesłuchanie, przeszukanie, zatrzymanie, tymczasowe zajęcie mienia ruchomego, a także oględziny⁴⁷. Projektodawca nie uwzględnił też propozycji, by czynnościami tymi były wyłącznie czynności „wyraźnie zmierzającą na ściganie danej osoby w związku z konkretnym przestępstwem”⁴⁸. Czy doprowadzi to do dalszych praktycznych komplikacji, zapewne czas pokaże. Wydaje się, że konieczne jest jasne zobrazowanie tych czynności w art. 71 § 1 k.p.k., choć w nauce to właśnie ich uwzględnienie w definicji budzi opór ze strony R. Kopera, podnoszącego trudność ustalenia charakteru danej czynności i jej rzeczywistego stosunku do interesu osoby nią objętej⁴⁹. Gwoli ścisłości tę ostatnią odnosi jednak nie do zatrzymania, tymczasowego zajęcia mienia czy zarządzenia poszukiwania, lecz wyłącznie do przesłuchania⁵⁰. Nie można odmówić racji tym autorom, którzy z momentem podjęcia pierwszej czynności „ukierunkowanej na [...] ściganie” wiążą nabycia prawa do obrony, „dokładność” ustalenia tego momentu⁵¹ zależec będzie jednak od precyzji ustalenia kierunku takiej czynności, czego projekt nam nie zapewnia.

W ślad za spodziewaną nowelizacją art. 71 § 1 k.p.k. zajdzie konieczność rewizji stanowiska co do momentu wszczęcia fazy *in personam* postępowania przygotowawczego, którą obecnie wiąże się z czynnościami z art. 313 § 1, art. 308 § 2 oraz

⁴⁷ A. Murzynowski, *op. cit.*, s. 36–43.

⁴⁸ P. Kruszyński, *Zasada domniemania niewinności w polskim procesie karnym*, Warszawa 1983, s. 144.

⁴⁹ R. Koper, *Prawo do obrony osoby podejrzananej*, „Prokuratura i Prawo” 2016, 2, s. 19.

⁵⁰ *Ibidem*, s. 20; wątpliwości te podziela także K. Żyła, *Prawo do obrony a przesłuchanie osoby podejrzananej w procesie karnym*, „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis” 2021, 10, s. 165.

⁵¹ M. Sowała, *op. cit.*, s. 101–102.

z art. 325g § 2 k.p.k.⁵² W jakimś sensie będzie to przyznaniem racji Sądowi Najwyższemu, który jeszcze w wyroku z dnia 24 marca 1970 roku za moment wszczęcia postępowania karnego *in personam* uważał podjęcie „każdej czynności uprawnionego organu skierowanej wyraźnie na ściganie danej osoby z powodu określonego przestępstwa”, a nie dopiero wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów⁵³. Nie sposób jednak pominąć głosu przeciwnego J. Nelkena, który przesunięcie fazy *in personam* na moment przed wydaniem postanowienia o przedstawieniu zarzutów uznawał za rozwiązanie godzące w gwarancyjność tego aktu⁵⁴. Tego ostatniego za brak zrozumienia sensu takiego przesunięcia krytykował P. Kruszyński, trafnie wskazując, że ma ono właśnie wzmacniać nie zaś osłabiać służące podejrzanym gwarancje procesowe⁵⁵.

Uwagi końcowe

Projektowany art. 71 § 1 k.p.k. do pewnego stopnia wyjaśnia wreszcie sytuację osób objętych faktycznym ściganiem karnym, zrywając z pewną przejściowością ich dotychczasowej sytuacji procesowej⁵⁶. Wydaje się, że projektodawca przy okazji nowelizacji zechciał pogodzić dwa – może niekoniecznie przeciwstawne – stanowiska w kwestii rozumienia postawienia w stan podejrzenia, w precyzyjniej rzecz ujmując co do zdefiniowania osoby podejrzaney; pierwszego, opierającego się na przekonaniu prowadzącego śledztwo lub dochodzenie co do udziału danej osoby w popełnieniu przestępstwa⁵⁷ i drugiego, uzależniającego nabycie tego statusu od podjęcia przeciwko danej osobie określonych czynności procesowych⁵⁸.

Pewne jest, iż znowelizowany art. 71 § 1 będzie pełnić równie ważną rolę gwarancyjną, co obowiązujący art. 313 § 1 oraz art. 308 § 2 k.p.k., bez wątpienia też

⁵² Tak też D. Kaczorkiewicz, D. Tarnowska, *Instytucja przedstawienia zarzutów i jej konsekwencje procesowe*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2011, 1(LXXVIII), s. 145.

⁵³ Wyrok SN z dnia 24 marca 1970 r., V KRN 52/70, „OSNKW” 1970, 7-8, poz. 77. Odmienne jednak SN w postanowieniu SN z dnia 25 września 2013 r., I KZP 7/13, „OSNKW” 2013, 10, poz. 84, gdzie pisze się o braku „normatywnych podstaw”, które by wskazywały na zasadność tego stanowiska. Tam też neguje się możliwość powstania takiego skutku przez sam fakt „podjęcia czynności dowodowej ukierunkowanej na ściganie określonej osoby z powodu popełnienia przestępstwa”. Podobnie w kontekście zawisłości sprawy Wyrok SN z dnia 14 czerwca 2013 r., II KK 135/13, LEX nr 1321738.

⁵⁴ J. Nelken, *Glosa do wyroku SN z dnia 24.III.1970, V KRN 52/70*, „Nowe Prawo” 1971, 5, s. 815–816.

⁵⁵ P. Kruszyński, *op. cit.*, s. 144.

⁵⁶ R. Koper, *op. cit.*, s. 18.

⁵⁷ R.A. Stefański, *Prawo do obrony osoby podejrzaney*, [w:] T. Grzegorzczak, J. Izydorczyk, R. Olszewski (red.), *Z problematyki funkcji procesu karnego*, Warszawa 2013, s. 298–299.

⁵⁸ A. Murzynowski, *op. cit.*, s. 39; F. Prusak, *Faktycznie podejrzanym w procesie karnym*, „Palestra” 1971, 15, s. 32–47; E. Skrzętowicz, *op. cit.*, s. 196.

w następstwie zredefiniowania pojęcia podejrzanego dojdzie do poszerzenia grona osób wyposażonych w uprawnienia wchodzące w skład prawa do obrony. Wyrazem tego ostatniego stanie się zastąpienie w nowelizowanych przepisach art. 244 § 2, art. 245 § 1 oraz art. 178 pkt 1 tzw. *quasi* – obrońcy instytucją obrońcy, z którego pomocy będzie od tej pory mógł korzystać także zatrzymany, którego status nie został sformalizowany w trybie art. 313 § 1 lub art. 308 § 2 k.p.k.⁵⁹. Nowa redakcja art. 71 § 1 podobną możliwość otworzy również przed innym podejrzanymi *sensu largo*, przy czym wydaje się, że zakres pozostałych uprawnień składających się na prawo do obrony trzeba będzie ustalać indywidualnie, a zarazem adekwatnie do rodzaju przedsięwziętej „czynności procesowej ukierunkowanej na [jego] ściganie”.

Dyskusyjne jest natomiast, czy istotnie należało podejmowane w stosunku do danej osoby „czynności ukierunkowane na jej ściganie” wiązać ze stanem – popartej „zebranymi dowodami” – „dostatecznego uzasadnienia popełnienia przez nią przestępstwa”, bo – w mojej ocenie – osłabia to gwarancyjność tej konstrukcji. Wyeksponowanie „dostatecznego uzasadnienia podejrzenia” zapewne harmonizuje projektowany art. 71 § 1 z obowiązującym art. 313 § 1 k.p.k., ale czy wyodrębnienie spośród szeregu osób tej jednej osoby podejrzanego odbywa się zawsze w sposób racjonalny i umotywowany? Jeśli intencją projektodawcy było wyeliminowanie przypadków pochopnego podejmowania czynności ukierunkowanych na ściganie przeciwko („wobec”) Bogu ducha winnej osobie, to czy przy tej okazji nie osłabiono sytuacji tych wszystkich, którzy znaleźli się w kręgu zainteresowania organów ścigania wskutek błędnej interpretacji lub nadinterpretacji materiału dowodowego? Może więc raczej należało wzmocnić normę z art. 313 k.p.k.⁶⁰, a nie osłabiać art. 71 § 1 k.p.k.? Cóż z tego, że już A. Taracha negował dowolność i uznaniowość decyzji⁶¹ co do postawienia sprawcy zarzutów i sformalizowania w ten sposób jego sytuacji procesowej, skoro praktyka w tym zakresie bywa różna tak jak i zresztą istota i skala potencjalnych zaniedbań. I tak mogą się zdarzyć celowe opóźnienia, ale i działania przedwczesne. I wreszcie „czynność procesowa ukierunkowana na [...] ściganie” w rodzaju przeszukania czy zatrzymania z reguły ma wynieść stan podejrzenia (prawdopodobieństwa) co do popełnienia przestępstwa przez osobę „wobec której [jest ona] podejmowana” na poziom wyższy niż ma to

⁵⁹ Taki postulat zgłaszał m.in. P. Kruszyński, *op. cit.*, s. 143 i n.

⁶⁰ „Dostatecznie uzasadnione podejrzenie” ma eliminować dowolność decyzyjną, ale i oparcie się przez organ procesowy „na domysłach, wycuciu, intuicji” – tak Cz.P. Kłak, „Osoba podejrzana” oraz „potencjalnie podejrzana” w polskim procesie karnym a zasada *nemo se ipsum accusare tenetur*, „Ius Novum” 2012, 4, s. 57.

⁶¹ A. Taracha, *op. cit.*, s. 158. Argumentu dostarcza także art. 308 § 3 k.p.k., który z obowiązku wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów – i to limitowanego krótkim, bo tylko pięciodniowym terminem – zwalnia wyłącznie w razie stwierdzenia „braku warunków” do jego sporządzenia. Ergo, w razie ich zaistnienia prokurator takie postanowienie powinien wydać.

miejsce w chwili jej podjęcia. Gdyby było inaczej czynnością, którą należałoby podjąć byłaby czynność z art. 313 § 1 k.p.k. Prawdopodobieństwo popełnienia przez nią przestępstwa w dacie podjęcia jakiegokolwiek innej czynności, choćby i ukierunkowanej na ściganie tej osoby, musi być więc niższe niż „uzasadniające dostatecznie” takie podejrzenie.

Pominięcia przez art. 42 ust. 2 Konstytucji RP „dostatecznej [jego] zasadności” podejrzenia popełnienia przestępstwa nie można tłumaczyć, odwołując się do sposobu, w jaki ustęp 3 tego przepisu ujmuje domniemanie winy. Tam bowiem nieuwzględnienie przez prawodawcę w treści art. 42 ust. 3 Konstytucji konieczności uprzedniego „udowodnienia winy” dyktuje syntetyczność norm konstytucyjnych, ale i przekonanie, że sprawiedliwe rozpatrzenie sprawy musi opierać się na dowodach (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP), tu – to jest w art. 42 ust. 2 Konstytucji RP – oddaje rzeczywistość, w której czynności procesowe nieraz kieruje się przeciwko niewłaściwym osobom. W pełni akceptowalne jest natomiast odwołanie się w projektowanym art. 71 § 1 do czynności ukierunkowanych na „ściganie”, ich charakter wyznacza bowiem ich stosunek do interesu osób nimi objętych. Przed ich podjęciem jakiegokolwiek podejrzenia ze strony organu procesowego w stosunku do tych osób pozostają nieznane⁶², dopiero czynność nastawienie to ujawnia. Inna sprawa, czy „akuszerem” pomiotu prawa do obrony jest czynność zarządzona, czy też faktycznie podjęta wobec danej osoby. Wydaje się, że odpowiedzieć należy się za drugą z tych alternatyw, nawet jeżeli objęta nią osoba nie ma o niej wiedzy. To ostatnie dotyczyć będzie np. kontroli i utrwalanie rozmowy, którą można w trybie art. 239 k.p.k. utajnić, co jest zresztą jest oczywistym warunkiem ich skuteczności. Wiedza o podjęciu „czynności ukierunkowanych na [...] ściganie” ma to tylko znaczenie, że ułatwia realizację uprawnień składających się na praw do obrony, wszak świadomy swojego statusu uczestnik łatwiej wyegzekwuje przysługujące mu prawo. Na kwestię znaczenia czynności „dokonanej” ze wszystkimi tego konsekwencjami także w zakresie powstania prawa do obrony wskazuje obecnie także art. 71 § 1, art. 313 § 1 oraz art. 325g k.p.k.⁶³, nie wydaje się by zachodziła konieczność odmiennego traktowania w tym zakresie innych „czynności ukierunkowanych na [...] ściganie”.

⁶² Zwraca na to uwagę również P. Lewczyk, *Nabycie prawa do posiadania obrońcy a instytucja przedstawienia zarzutów*, „Palestra” 2011, 3–4, s. 72.

⁶³ R. A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1-166*, LEX 2017, t. 2 do art. 71. Zob. też postanowienie SN z 24 kwietnia 2007 r., IV KK 31/07, LEX nr 262649.

Bibliografia

Literatura

- Baj A., *Udział stron w niepowtarzalnych czynnościach dowodowych postępowania przygotowawczego*, „Prokuratura i Prawo” 2018, 10.
- Bielski M., *Wyłączenie przestępczości składania fałszywych zeznań w związku z przysługującym sprawcy czynu zabronionego prawem do obrony*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2011, 3.
- Boratyńska K. T., Czarnecki P., *Komentarz do art. 71*, [w:] A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEGALIS 2025.
- Bułat A., Wyrębski J., *Skutki procesowe braku niezwłocznego postawienia zarzutów*, „Palestra” 2023, 9.
- Chauvin T., Stawecki T., Winczorek P., *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2009.
- Dąb A., *Prawo do obrony*, „Państwo i Prawo” 1954, z. 3.
- Eichstaedt K., *Komentarz do art. 71*, [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, LEX 2025.
- Florczak-Wątor M., *Komentarz do art. 42*, [w:] P. Tuleja (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, LEX 2023.
- Grzegorzczak T., *Procesowe aspekty badań poligraficznych w świetle znowelizowanych przepisów procedury karnej*, „Palestra” 2003, 11–12.
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Artykuły 1–467. Komentarz*, LEX 2014.
- Grzeszczyk W., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEX 2014.
- Jasińska M.R., *Prawo do obrony u progu procesu karnego. Rozważania o statusie osoby podejrzanej w polskim prawie karnym procesowym – ujęcie historyczne pd 1928 roku*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2025, 24(2). <https://doi.org/10.15290/mhi.2025.24.02.27>
- Kaczorkiewicz D., Tarnowska D., *Instytucja przedstawienia zarzutów i jej konsekwencje procesowe*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2011, 1(LXXVIII).
- Kantor-Kozdrowicki P., *Racjonalność prawodawcy jako paradygmat nauk prawnych*, „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis” 2018, 7(1).
- Kłak Cz.P., *„Osoba podejrzana” oraz „potencjalnie podejrzana” w polskim procesie karnym a zasada nemo se ipsum accusare tenetur*, „Ius Novum” 2012, 4.
- Koper R., *Prawo do obrony osoby podejrzanej*, „Prokuratura i Prawo” 2016, 2.
- Kruszyński P., *Zasada domniemania niewinności w polskim procesie karnym*, Warszawa 1983.
- Lewczyk P., *Nabywanie prawa do posiadania obrońcy a instytucja przedstawienia zarzutów*, „Palestra” 2011, 3–4.
- Murzynowski A., *Faktycznie podejrzany w postępowaniu przygotowawczym*, „Palestra” 1971, 10.
- Nelken J., *Glosa do wyroku SN z dnia 24.III.1970, V KRN 52/70*, „Nowe Prawo” 1971, 5.
- Nowak P., *Definicja podejrzanego i oskarżonego a konstytucyjne prawo do obrony*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2016, 4.
- Nowicki M. A., *Komentarz do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, LEX 2025.

- Palka I., *Czy osoba podejrzana jest stroną postępowania przygotowawczego?*, „Prokuratura i Prawo” 2016, 10.
- Palka I., *Komentarz do art. 316*, [w:] J. Zagrodnik (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEX 2024.
- Paprzycki L.K., *Komentarz do art. 192a*, [w:] J. Grajewski, S. Steinborn, L. K. Paprzycki, *Komentarz aktualizowany do art. 1–424 Kodeksu postępowania karnego*, LEX 2015.
- Prusak F., *Faktycznie podejrzany w procesie karnym*, „Palestra” 1971, 15.
- Prusak F., *Pociągnięcie podejrzanego do odpowiedzialności karnej w procesie karnym*, Warszawa 1973.
- Sarnecki P., *Komentarz do art. 42*, [w:] L. Garlicki, M. Zubik (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II*, LEX 2016.
- Skretowicz E., *Faktycznie podejrzany w polskim procesie karnym*, „Studia Iuridica” 1997, t. XXXIII.
- Sobolewski Z., *Osoba podejrzana oraz potencjalnie podejrzana w znowelizowanym (2003) kodeksie postępowania karnego w gwarancje konstytucyjne*, [w:] Z. Sobolewski, G. Artymiak, Cz.P. Kłak (red.) *Problemy znowelizowanej procedury karnej*, Kraków 2004.
- Sowała M., *Uzyskanie prawa do obrony w świetle polskich standardów konstytucyjnych*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2023, 68. <https://doi.org/10.19195/2084-5065.68.7>
- Stefański R.A., *Prawo do obrony osoby podejrzanej*, [w:] T. Grzegorzczak, J. Izydorczyk, R. Olszewski (red.) *Z problematyki funkcji procesu karnego*, Warszawa 2013.
- Stefański R.A., Zabłocki S., *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1–166*, LEX 2017.
- Steinborn S., *Status osoby podejrzanej w procesie karnym z perspektywy Konstytucji RP (uwagi de lege lata i de lege ferenda)*, [w:] W. Zalewski, J. Ciechanowicz-McLean, A. Machnikowska, J. Stelina, A. Szmyt, J. Warylewski (red.), *Nauka prawa w Gdańsku w XX i XXI wieku. Księga Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego*, Gdańsk 2020.
- Taracha A., *Glosa do postanowienia SN z dnia 2 lipca 2003 r., II KK 268/02*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2006, 1.
- Uzasadnienie poselskiego projektu nowelizacji k.p.k. z 3.03.2002 r., <https://sip.lex.pl/#/act-project/100840353/1/zm-ustawa-kodeks-postepowania-karnego-ustawa-przepisy-wprowadzajace-kodeks-postepowania-karnego...?keyword=79&cm=RELATIONS> [19.01.2026] s. 11.
- Wiliński P., *Proces karny w świetle Konstytucji*, Warszawa 2011.
- Żyła K., *Prawo do obrony a przesłuchanie osoby podejrzanej w procesie karnym*, „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis” 2021, 10.

Akty prawne

- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. – Kodeks Postępowania Karnego. z 19 marca 1928 r., Dz.U. Nr 33, poz. 313 z późn. zm.
- Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 listopada 1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.)
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r., t.j. Dz.U. z 1976 r. Nr 7, poz. 36 z późn. zm.

- Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks postępowania karnego, Dz.U. Nr 13, poz. 96 z późn. zm.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 46 z późn. zm.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności, Dz. U. UE. L. z 2013 r. Nr 294.

Orzecznictwo krajowe

- Wyrok SN z dnia 24 marca 1970 r., V KRN 52/70, „OSNKW” 1970, 7-8, poz. 77.
- Wyrok TK z dnia 4 lipca 2002 r., P 12/01, „OTK-A” 2002, nr 4, poz. 50.
- Postanowienie SN z dnia 2 lipca 2003 r., II KK 268/02, LEX nr 80294.
- Wyrok TK z dnia 19 marca 2007 r., K 47/05, OTK-A 2007, nr 3, poz. 27.
- Postanowienie SN z 24 kwietnia 2007 r., IV KK 31/07, LEX nr 262649.
- Uchwała SN z dnia 26 kwietnia 2007 r., I KZP 4/07, „OSNKW” 2007, nr 6, poz. 45.
- Uchwała SN z dnia 20 września 2007 r., I KZP 26/07, „OSNKW” 2007, nr 10, poz. 71.
- Wyrok TK z dnia 3 czerwca 2008 r., K 42/07, „OTK-A” 2008, nr 5, poz. 77.
- Wyrok TK z dnia 11 grudnia 2012 r., K 37/11, „OTK-A” 2012, nr 11, poz. 133.
- Postanowienie SN z dnia 25 września 2013 r., I KZP 7/13, „OSNKW” 2013, 10, poz. 84.
- Wyrok SN z dnia 14 czerwca 2013 r., II KK 135/13, LEX nr 1321738.

Orzecznictwo ETPC

- Wyrok ETPC z dnia 27 lutego 1980 r., sprawa Deweer przeciwko Belgia, skarga nr 6903/75, dostępny na [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57469%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57469%22]}).
- Wyrok ETPC(WI) z dnia 17 grudnia 1996 r., skarga nr 19187/91, sprawa Saunders przeciwko Wielka Brytania, LEX nr 79874.75, dostępny na [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57469%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57469%22]}).
- Wyrok ETPC z dnia 19 lutego 2009 r., skarga nr 16404/03, Shabelnik przeciwko Ukraina, LEX nr 479582.
- Wyrok ETPC z dnia 18 lutego 2010 r., skarga nr 39660/02, sprawa Zaichenko przeciwko Rosja, LEX nr 566308.
- Wyrok ETPC z dnia 16 grudnia 2014 r., skargi nr 50541/08, 50571/08, 50573/08 i 40351/09, sprawa Ibrahim i inni przeciwko Wielka Brytania, LEX nr 1554239.
- Wyrok ETPC z dnia 12 maja 2017 r., skarga nr 21980/04, sprawa Simeonovi przeciwko Bułgaria, LEX nr 2284211.